

MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
Ministry of Education, Culture and Research

INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI SOCIOLOGICE
Institute of Legal, Political and Sociological Research

Policy brief
(studiu analitic)

**IMPACTUL PANDEMIEI CORONAVIRUS DE TIP NOU:
RECONFIGURAREA DIRECȚIILOR STRATEGICE DE
DEZVOLTARE A REPUBLICII MOLDOVA**

/ The impact of Coronavirus pandemic: reconfiguration of the strategic directions for
the development of the Republic of Moldova /

25 martie 2020
March 25, 2020

CHIȘINĂU – 2020

IMPACTUL PANDEMIEI CORONAVIRUS: RECONFIGURAREA DIRECȚIILOR STRATEGICE DE DEZVOLTARE A REPUBLICII MOLDOVA

Simulările apocaliptice și scenariile ce vor marca viitorul, au trezit mereu interesul, atât din partea oamenilor de știință, cât și din cea a societății.

Spre exemplu, la 18 octombrie 2019, la New York, în cadrul unei mese rotunde, denumită **Evenimentul 201**, au avut loc simulări ale impactului unei pandemii asupra omenirii.¹ Desfășurat sub egida Johns Hopkins Center For Health Security în parteneriat cu World Economic Forum și Bill and Melinda Gates Foundation, evenimentul a dedus științific că o eventuală pandemie respiratorie va avea o durată de cel puțin 18 luni și va produce 65 milioane de decese în rândul omenirii, sau, procentual vorbind – până la 1% din populația planetei.²

Un alt efort a fost direcționat spre analiza impactului economic provocat de pandemie. În acest sens, cercetătorii științific de la **RAND Corporation** au estimat pierderi financiare devastatoare și creșterea rapidă a ratei șomajului.³

În studiul de față, echipa **Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice** din cadrul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, ne propunem să analizăm unele elemente ale impactului pe care ar putea să-l aibă pandemia Coronavirus asupra societății noastre. Cu precădere fiind vorba de efecte pe dimensiunea antropologico-juridică.

Îndrăznim să credem că, noțiuni precum: Carantină, Distanțare socială, Telemedicină, E-learning – sunt doar unele dintre expresiile ce vor deveni frecvente în vocabularul uzual al cetățenilor Republicii Moldova în viitorul apropiat.

Prezentul și în special viitorul imediat va scoate în evidență o nouă realitate: practicile umane nu vor mai fi ca cele de altă dată.

În rândurile ce urmează, prezentăm unele dintre cele mai importante schimbări produse de pandemia COVID-19 și care ar putea avea impact asupra direcțiilor de dezvoltare societății din Republica Moldova:

¹ Event 201. <http://www.centerforhealthsecurity.org/event201/> (accesat la 15.03.2020)

² Houser Kristin. In a recent simulation, a coronavirus killed 65 million people: we are woefully unprepared for a pandemic. A se vedea: <https://futurism.com/neoscope/recent-simulation-coronavirus-killed-65-million-people> (accesat la 16.03.2020)

³ Bouey Jennifer. Assessment of COVID-19's Impact on Small and Medium-Sized Enterprises. Implications from China. Los Angeles, March 10, 2020. 15 p. A se vedea: <https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT524.html> (accesat la 17.03.2020)

1. **Distanțarea umană.** Prezența personală, implicarea personală și interacțiunea cu alți indivizi va deveni o raritate, o apartenență la elitism sau o ciudățenie ancorată în trecutul arhaic, aidoma fotografiatului pe film sau ascultării muzicii prin intermediul plăcilor de pe un pick-up. Lumea va deveni mai distanțată și mai digitală. De teama unor viruși lumea va renunța la săruturi, strângerea mâinii și îmbrățișări, dar și la contacte directe. Demonstrarea afecțiunii va fi rezervată doar pentru cei cu adevărat dragi și ai familiei. Fiind un popor cu rădăcini latine, vom trece cu greu peste această realitate nouă.
2. **Activitatea profesională online.** ON-line-ul va domina OFF-line-ul. Ședințele personale sau în grup se vor reduce dramatic. Managerii vor fi puși în situația de a organiza ședințe cu prezența angajaților doar atunci când acest lucru este absolut necesar și vital. În rest, ședințele vor avea loc online, fără contactul direct. Provocarea ține de faptul că se pierde acel contact personal. Dar pe de altă parte, recurgerea la instrumentele online va permite angajatorului să fie practic non-stop în contact cu angajații, să interacționeze mult mai operativ, atunci când apare nevoia. Iar angajatul se va simți mereu „conectat” la serviciu, fapt care ar putea induce o stare de stres.
3. **Centre de carantină.** Există șansa apariției unor centre de izolare – destinate tuturor celor care aparent prezintă careva semne de sănătate ce ar putea pune în pericol sănătatea publică și implicit ar răspândi anumiți viruși. Respectiv, aceste centre vor fi entități care vor găzdui persoanele bănuite de contaminare cu viruși, care prezintă pericol pentru restul societății. Descrise încă de Mihai Eminescu și implementate pe timpul luptei cu pandemia COVID-19, aceste centre ar putea depăși starea de urgență și respectiv, ar putea fi moștenite și utilizate în continuare. Opinia publică ar putea fi favorabilă activității unor astfel de centre de izolare, fiind ghidați de instinctul de autoapărare. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, frica de a trăi o nouă epidemie va fi adânc implantată în ADN-ul oamenilor ce au supraviețuit pandemia actuală. De aici și acțiuni preventive drastice, care în situații obișnuite ar fi de neconceput. Prin urmare, se cere o reglementare detaliată a condițiilor de plasare și aflare în centrele de carantină.
4. **Program flexibil de muncă.** Conceput și aplicat pe scară largă în țările scandinave, acest concept modern de organizare a activității de muncă va cunoaște o dezvoltare în perioada ce urmează. Realitățile pandemiei COVID-19 au demonstrat că activitatea de muncă poate fi organizată nu neapărat după un program standard și rigid: 08:00-17:00, ci în funcție de binele cetățeanului. Prin urmare, acei pași timizi făcuți de legiuitorul Republicii Moldova privind introducerea în Codul Muncii a conceptului de program flexibil de muncă vor trebui să fie sprijiniți de către juriști, specialiști în domeniul dreptului muncii.
5. **Program redus de muncă.** Conceptul precum căruia cetățeanul trebuie să muncească 8 ore pe zi și 40 de ore pe săptămână pare să fi primit o lovitură grea din partea COVID-19. Chiar dacă

părea de neclintit, astăzi respectivul concept nu mai reprezintă o dogmă. Carantina pandemică a demonstrat că, pentru ca procesele sociale să se miște nu este nevoie de prezența neapărată la serviciu 8 ore pe zi. Respectiv, cetățenii vor conștientiza faptul că activitățile profesionale în Republica Moldova pot fi aranjate în felul ca lumea să petreacă la serviciu doar, spre exemplu, 6 ore pe zi și doar 4 zile lucrătoare. Pe termen îndelungat acest lucru aduce fericire și sănătate în societate. Prin urmare, succes la electorat vor avea acei politicieni care primii vor folosi aceste tendințe în beneficiul politic propriu. Iar specialiștilor în dreptul muncii nu le rămâne decât să susțină aceste tendințe prin elaborarea unui cadru legal adecvat.

6. **Concedieri forțate mai dificile.** Un alt aspect ce ține de dreptul muncii, influențat de pandemie constă în faptul că, vor fi instituite condiții mai drastice privind concedierea forțată a angajaților. Considerăm că, Codul Muncii urmează a fi completat cu dispoziții de natură să fortifice protecția socială a persoanelor. Capitalismul „sălbatic” va ceda și mai mult în fața abordării protecționiste din partea statului. Respectiv, aceste tendințe urmează a fi reflectate în legislația în vigoare. Or, riscul pandemiei va putea ceda locul riscului unei revolte sociale. Și nu se știe care dintre ele devine mai periculoasă.
7. **Stare de urgență perpetuă.** Există riscul ca starea de urgență declarată în Republica Moldova, apropo, pentru prima dată în istoria sa, să se perpetueze și să devină una ordinară, cotidiană. Evident că, motivarea extinderii acestei stări va fi una de interes național și colectiv. Nu este neapărat un rău în sine și pe de altă parte, societatea este cointereseată să supraviețuiască cu pierderi minimale diferite epidemiei și pandemii. Totuși, se cere definitivarea clară a hotarelor dintre starea ordinară-normală și cea de urgență: motivele de instituire și aria de restrângere a drepturilor și libertăților fundamentale. Iar faptul că vor exista reglementări clare și algoritmice – sunt garanția neadmiterii derapării de la procesele democratice.
8. **Realitatea virtuală.** Realitatea virtuală va lua locul călătoriilor și socializării. Astfel, călătoriile vor deveni un lux, sau poate un risc, iar participările în cadrul unor ședințe (serviciile divine bisericești, întrunirile electorale, ședințele de lucru etc.) vor deveni periculoase și de evitat. În consecință, vor fi aplicate pe scară largă elemente ale realității virtuale, care vor crea iluzia călătoriilor sau a participării la diferite întruniri și aflării în diverse localuri. Credem că industria digitală va oferi foarte curând o multitudine de platforme ale realității virtuale și care vor asigura prezența virtuală a persoanei într-un anumit loc, fără necesitatea deplasării fizice. Este o realitate pe care pandemia de COVID-19 o va transpune în viață.
9. **Activități sportive individuale.** Sportul în grup va ceda în fața activităților sportive individuale. Astfel, activități sportive precum fotbalul, hocheiul, rugby-ul etc., ar putea pierde

din popularitate și substituite de acele activități care presupun un contact mai distanțat dintre sportivi și prin urmare, nu expun riscului unor contaminări.

10. **Reforma sistemului de sănătate.** Chiar dacă suntem la începutul materializării pandemiei în Republica Moldova, deja devine clară necesitatea unei reforme fundamentale a sistemului de sănătate. Finanțarea și Telemedicina (diagnoza și tratamentul la distanță) sunt direcțiile prioritare de acționat. Prin urmare, la publicul larg vor avea priză doar acele acțiuni ale politicianilor, care vor avea drept scop sporirea investițiilor în domeniul sănătății, modernizarea și accesibilitatea la servicii medicale de calitate. Sănătatea și viața sunt aspirațiile ce vor coagula societatea. Iar politicienii și cei care vor contribui cu reformarea legislației ar trebui să țină cont de noile realități.
11. **Reconceptualizarea sistemului de salarizare.** În lunile ce urmează vor fi martori ai redirectionării cheltuielilor bugetare spre segmente considerate a fi mult mai vitale. În acest sens, statul urmează să revitalizeze domeniul sănătății (părăsit de specialiștii plecați peste hotarele Republicii Moldova) prin majorarea substanțială a salariilor și avantajelor. Pandemia va aduce o reconfigurare a paradigmei: ce este mai vital pentru o societate – un procuror sau judecător cu un salariu de 30.000 lei și o pensie consistentă sau un medic cu un salariu de 6.000 lei și care luptă pe prima linie pentru salvarea vieților omenești?!
12. **E-learning-ul** este una din primele consecințe ale pandemiei COVID-19, cu aplicare imediată în practică. Suntem martorii reconfigurării paradigmei formării personale, care presupune faptul că, fiecare cadru didactic va deveni un moderator on-line al proceselor de instruire. Forma de predare clasică (face-to-face) va cădea în desuetudine. În consecință, platformele de studii online vor cunoaște o dezvoltare vertiginoasă, fiind solicitate de mediul academic. Prin urmare, urmează a fi elaborate standarde comune de instruire online, cu aplicare universală de către toate instituțiile de învățământ.
13. **Polarizarea societății va suferi un declin.** Prioritară va deveni sănătatea și viața fiecărui individ, supraviețuirea în caz de pandemii. Respectiv, divizarea societății pe criterii de limbă, etnie, teritoriu etc., va suferi o diminuare considerabilă. Prin urmare, anticipăm o coagulare a societății, o coabitare mai armonioasă dintre toți locuitorii Republicii Moldova.
14. **Purificare spirituală.** Pericolul ce planează asupra sănătății și vieții cetățenilor Republicii Moldova va duce spre explorarea și scoaterea în evidență a celor mai frumoase calități ale omenirii: altruismul, compasiunea, spiritul de ajutor al celor mai defavorizați, caritate etc. Prin urmare, societatea noastră va trece printr-o purificare spirituală și își va îndrepta atenția spre fapte mai bune, spre acțiuni de caritate și contribuție semnificativă la binele societății. Prin

urmare, se cere adoptarea unor reglementări legale și instituirea unor platforme electronice care ar facilita și ar încuraja aceste porniri umane.

15. **Reducerea consumator-ismului.** Aidoma generațiilor post-război, generația care va supraviețui epidemiei coronavirus de tip nou, se va abține de la cheltuieli, în special cele ce țin de obiecte de lux sau nu tocmai de primă necesitate. Multă lume, ghidați de reflexul autosalvării, vor reduce activitatea de consum doar la tot ceea ce este strict necesar, fiind permanent într-o stare de „așteptare” a unei noi pandemii sau unor cataclisme sociale de anvergură, gen război. Acest lucru înseamnă că statul fie că trebuie să identifice instrumente ce ar încuraja consumul, fie că identifică mecanisme de investiții profitabile ale mijloacelor financiare deținute de populație.
16. **Triumful colectivismului și riscul dictaturii.** În viitorul post-epidemic vom fi martorii edificării unei societăți în care individualismul este forțat să cedeze în fața unor interese și activități de grup. Putea oare să-și imagineze cineva că, vor veni timpurile când toată lumea va șede în carantină la domiciliu, fără dreptul de a se afla în locuri publice?! Respectiv, o eventuală abatere a unui individ este privită de restul societății extrem de negativ, cu o doză de tolerare minimală. Prin urmare, binele societății va prevala asupra manifestării individuale. Altfel zis, individualismul va fi o manifestare de lux, accesibilă prioritar elementelor rare asociale și celor extrem de bogați. Pe de altă parte, această tendință poate aduce la putere forțe autoritare sau chiar dictatoriale, care, paradoxal, s-ar bucura de susținere din partea societății. Anume pe această dimensiune ar trebui să-și consacre efortul său științific specialiștii în domeniul dreptului constituțional: a modifica-completa legislația în sensul consacării unei separații mai clare și categorice dintre cele trei puteri din stat.
17. **Universul gadgeturilor.** Situația pandemică va genera o extindere a ariei de aplicare a gadgeturilor. Respectiv, telefonul mobil, încărcat cu o multitudine de aplicații, va deveni instrumentul de interacțiune dintre individ și stat și dintre individ și alți indivizi. Tendințele actuale de petrecere a timpului în internet se vor amplifica, iar telefonul mobil va deveni indispensabil, aidoma televizorului în era socialistă. Prin urmare, statul ar trebui să-și îndrepte atenția spre instruirea vârstnicilor în ceea ce ține de operarea gadgeturilor. Totodată, comunicarea dintre stat și individ va cunoaște o îndepărtare de la televizorul clasic (și devenit deja arhaic) spre platforme digitale și programele din telefonul mobil.
18. **Fiecare individ poate avea propria televiziune.** În viitorul apropiat vom fi martori ai diminuării influenței televiziunii asupra vieții societății și transferul de forță ideologică și de influență către live-view-urile personale. Fiecare individ ce posedă un smartphone poate deveni o stație de emisie televizată, având publicul său (followers). Prin urmare, se vor accentua tendințe ca prin intermediul unor așa numiți „influenceri” și în interesul unor grupuri economice

sau politicieni, masele populare să fie manipulate spre anumite reacții și anumit comportament. Probabil că și astăzi există o categorie vastă de populație (preponderent generațiile mai tinere) pentru care opinia unui blogger cântărește mai mult decât cele auzite la televizor. Prin urmare, apare nevoia unor reglementări în domeniul dreptului în internet.

19. **Votul electronic.** Dreptul electoral va simți foarte curând influența pandemiei. Astfel, în viitorul apropiat urmează a fi pus la punct sistemul de vot electronic. Așa cum procesele democratice nu pot fi suspendate (sau cel puțin, suspendarea lor poate atrage nemulțumirea societății), trecerea la sistemul de vot electronic devine vitală și nu suferă amânare. Ca o soluție intermediară, până la instituirea votului electronic, am putea institui un sistem de vot ce durează nu doar o singură zi, dar, spre exemplu, 30 de zile. Prin aceasta am putea evita aglomerări și riscuri de contaminare, chiar și în perioada de post-pandemie (când va continua să domine frica de contaminare).
20. **Businessul autohton.** Din punct de vedere economic, vom fi martorii producerii și consumului a tot ceea ce este autohton. Lumea va avea o mai mare încredere în ceea ce este produs în imediata apropiere, decât în ceea ce a fost produs la mii de kilometri. Prin urmare, se cere acordarea unui sprijin producătorilor autohtoni. Respectivul sprijin poate lua forma unor subvenții, credite cu fără dobânzi, facilități fiscale etc.
21. **Compensarea pierderilor.** Un alt aspect ce ține de economie, vizează o posibilă inechitate – drept una din consecințele pandemiei. Afacerile vor avea de suferit. Multe din entitățile economice vor ajunge în insolvență. Cetățenii vor suferi pierderi financiare majore. În aceste circumstanțe, este de datoria statului de a veni cu soluții și compensări care ar diminua și ar anihila diferențele economice considerabile dintre cei bogați și cei defavorizați. Sau cel puțin, să nu se admită situații când pandemia este privită drept un mijloc de îmbogățire a unor indivizi și de sărăcire a restului societății.
22. **Odihna în parcuri.** Amenajarea parcurilor și edificarea unei infrastructuri recreaționale este următoarea consecință a pandemiei. Societatea obosită de carantină și avidă de natură își va îndrepta atenția spre parcuri și păduri. Lumea va căuta modalități de a petrece în natură și a savura tot ceea ce oferă planeta. În aceste circumstanțe, statul urmează să investească în domeniul respectiv, să ofere cetățenilor posibilitatea de a fi în natură și a duce un mod de viață sănătos.
23. **Stat protector.** Pandemia va aduce cu sine și sporirea rolului statului în viața societății. Astfel, indivizii vor conștientiza necesitatea unei protejări din partea statului, vor simți nevoia unei griji permanente. Prin urmare, rolul și locul statului va fi reconceptualizat, fiind îndreptat prioritar spre asigurarea unei existențe decente către toți membrii societății.

24. **Brățară inteligentă.** Există motive întemeiate să credem că într-o perspectivă nu atât de îndepărtată, omenirea va fi obligată să poarte brățări inteligente, altfel zis – dispozitive electronice care în timp real efectuează scanarea întregului organism și care eventual ar depista prezența coronavirus-ului, altor agenți patogeni, sau altor stări ale sănătății conform setărilor electronice. Aparent, acest lucru ar aduce beneficii societății, ar fi manifestare de grijă pentru sănătatea individuală și colectivă. Dar există și reversul mai puțin plăcut: filajul total al cetățenilor și drept urmare generarea unui sentiment de o supraveghere permanentă și lipsă de intimitate. Totodată, ar putea exista și consecințe mult mai grave. Imaginați-vă pentru o clipă situația când toată lumea poartă o brățară inteligentă care va transmite la un centru de prelucrare a datelor orice informație privind schimbările din organismul nostru precum: pulsul, tensiunea arterială, starea hormonală etc. Iar toate aceste date sunt folosite de conducătorii statului autoritari care ar putea astfel verifica în ce măsură sunt loiali adepții săi sau cetățenii. Respectiv, centrele medicale de recepționare și prelucrare a datelor medicale personale, ar putea pune la dispoziția dictatorilor informația despre toți cei care în momentul audierii discursului dictatorului au demonstrat alte stări decât „fericirea” și „venerarea”. Este simplu de prezis că, atare persoane ar putea fi plasați în categoria indivizilor „nedemne de încredere” cu perspectiva de a fi înlăturați de la serviciu sau chiar plasați în penitenciare. Credem că, chiar și în sec. XXI ar exista regimuri cu tentative de implementarea a acestor tehnologii.
25. **Noua ordine mondială.** Aidoma războaielor, pandemia COVID-19 poate genera o nouă ordine mondială, de natură să afecteze și dezvoltarea de mai departe a Republicii Moldova. Credem că, de gestiunea crizei pandemice din Italia depinde existența de mai departe a Uniunii Europene. Or, italienii frustrați de lipsa unui ajutor eficient din partea Uniunii Europene, ar putea să-și îndrepte frustrările și supărările către un ItalExit, adică părăsirea Uniunii Europene. Similar, se pot produce perturbări în vectorul strategic al Republicii Moldova. Trebuie să fim conștienți de faptul că, geostrategic vorbind, acel actor internațional care va fi alături de Republica Moldova în perioada tumultuoasă și plină de tragism a pandemiei în derulare, va dobândi un credit de încredere în societatea noastră și drept rezultat – va fi în măsură să producă schimbări în paradigma vectorului strategic extern. Urmează să urmărim cu atenție aplicarea în practică a zicalei: „prietenul bun la nevoie se cunoaște”. În consecință, acele state care vor fi alături de Republica Moldova pe timpul pandemiei și vor acorda sprijin cetățenilor, se vor bucura de simpatia societății noastre pentru următorii zeci de ani.
26. **Reconceptualizarea existenței.** În fine, vom fi martorii unei reconceptualizări fundamentale ale existenței. Reglementările de altă dată vor cădea în desuetudine și vor face loc pentru unele noi, de natură să satisfacă interesul societății. Anume la această etapă istorică de răscruce a

dezvoltării Republicii Moldova, comunitatea științifică trebuie să-și ofere sprijinul și întreaga diligență.

Evident, toate aceste previziuni nu sunt altceva decât niște scenarii relative, care în funcție de gestiunea crizei provocate de pandemia Coronavirusului de tip nou, pot accelera materializarea unor aspecte discutate mai sus, sau, eventual, ar putea imprima alte traiectorii evoluționiste. În acest sens, vom monitoriza îndeaproape evoluția evenimentelor și vom reveni cu actualizări ce vor cuprinde analize și soluții pentru societate.

25.03.2020

Dr. în drept, conf. univ. Andrei GUȘTIUC

Mag. în drept Ludmila GUȘTIUC